

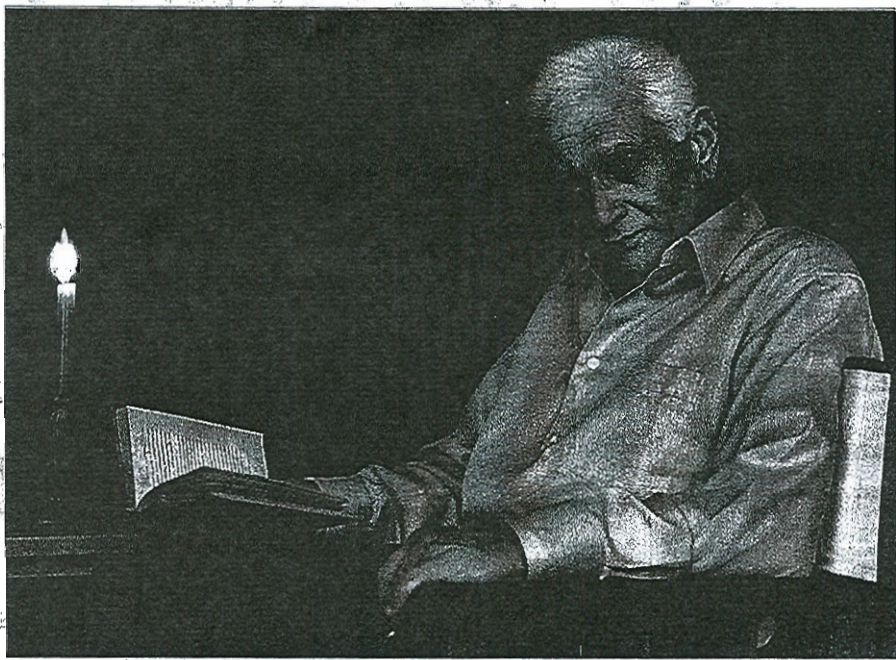
Το τέλος των μεγάλων θεωριών

της EMILY EAKIN
THE NEW YORK TIMES

Ο θάνατος του Ζακ Ντεριντά, στις 8 Οκτωβρίου, σηματοδότησε και το τέλος της εποχής των «μεγάλων θεωριών». Ο Ντεριντά συγκαταλέγεται μεταξύ των τελευταίων θεωρητικών, κυρίως Γάλλων, των οποίων οι ριζοσπαστικές απόψεις για τη φύση της γλώσσας, της ύπαρξης και της πραγματικότητας επηρέασαν τους διανοητές τόσο στην Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ, και για αρκετά χρόνια μετέτρεψαν τα τμήματα ανθρωπιστικών σπουδών σε κοιτίδες παραγωγής σκέψης και κριτικού διαλόγου.

Μπορεί ο Ντεριντά να έζησε περισσότερο από τον Άλτουσέρ, τον Μπαρτ, τον Μπουρντιέ, τον Φουκό, τον Λακάν και τον Ντελέζ, ωστόσο ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 οι θεωρίες με τις οποίες αυτοί οι φιλόσοφοι είχαν συνδεθεί —μαρξισμός, ψυχοανάλυση, στρουκτουραλισμός— είχαν αρχίσει σταδιακά να κάνουν τους υποστηρικτές τους και το γόντρό τους. Ο κόσμος είχε αλλάξει, αλλά όχι προς την κατεύθυνση που οι θεωρητικοί αυτοί είχαν ελπίζει. Θεωρίες που υποτίθεται θα πυροδοτούσαν την επανάσταση, κατέληξαν να θεωρούνται κοινοτοπίες ή απλώς ανεπαρκείς για την επίτευξη του στόχου της κοινωνικής αλλαγής.

Η θεωρία της αποδόμησης του Ντεριντά δεν αποτελεί εξαίρεση. Υποστήριζε ότι κανένα γραπτό κείμενο δεν είναι ακριβώς αυτό που φαίνεται, αλλά, αντίθετως, είναι γεμάτο με διαφορετικές έννοιες και αντιφάσεις. Η αποδόμηση βρήκε υπερπληρικές, όχι μόνο μεταξύ των διανοουμένων, αλλά και μεταξύ εκείνων που εκτός από τα κείμενα, ήθελαν να αποδομήσουν ολόκληρο το πολιτικό και κοινωνικό

Η θεωρία της αποδόμησης του Ντεριντά υποστήριζε ότι κανένα γραπτό κείμενο δεν είναι ακριβώς αυτό που φαίνεται, αλλά, αντίθετως, είναι γεμάτο με διαφορετικές έννοιες και αντιφάσεις.

κόσμο. Σήμερα ο όρος αποδόμηση έχει γίνει ένα, μάλλον χωρίς νόημα, στοιχείο της λαϊκής κουλτούρας, το οποίο ευκολότερα θα συναντήσει κανείς σε ένα άρθρο μόδας, παρά σε κάποια διδακτορική διατριβή. Καθώς η θεωρία ή, τουλάχιστον, το ιδιαίτερο λεξιλόγιο της γινόταν, στοιχείο της καθημερινότητας, αρκετοί πανεπιστημιακοί καθηγητές άρχισαν να την αποκηρύσσουν.

Θεωρίες και Αριστερά

Τι είναι όμως αυτό που βοηθά την άνθηση κοινωνικών θεω-

ριών και γιατί τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε την παρακμή τους; Μία εξήγηση είναι η πολιτική. Ακριβέστερα, η ακμή και η παρακμή των θεωριών είναι παράλληλη με την πορεία της Αριστεράς. «Η μοίρα των θεωριών αυτών συνδέεται με την πολιτική συγκυρία», αναφέρει ο Βρετανός, μαρξιστής θεωρητικός Τέρι Ιγκλετον. «Η περιόδος ακμής της θεωρίας της αποδόμησης ήταν κατά τις δεκαετίες '60-'80, περίοδος κατά την οποία και η Αριστερά ήταν σε άνθηση». Η αποδόμηση, τότε, δεν ήταν απλώς ένα εργαλείο

για την ανάλυση λογοτεχνικών ή φιλοσοφικών κειμένων, αλλά πολιτικό όπλο, με τη χρήση του οποίου θα άλλαζε ο κόσμος. Η άποψη ότι η χρήση της θεωρίας της αποδόμησης θα αποκάλυπτε τις κρυφές σχέσεις της κοινωνικής ιεραρχίας είχε μεγάλη οπτική. Τότε, σε ένα άρθρο της, γραμμένο το 1987, με τίτλο «Πώς να γίνετε ένας σημαντικός Γάλλος φιλόσοφος: η περίπτωση του Ζακ Ντεριντά», η κοινωνιολόγος στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ Μισέλ Λαμόντ υποστήριξε, μεταξύ άλλων, ότι «ο Ντεριντά διατύπωσε μια θεωρία που ταιριάζει με την πολιτική κατάσταση της εποχής».

Σήμερα, η ατμόσφαιρα στα τμήματα ανθρωπιστικών σπουδών είναι σαφώς πιο ήρεμη απ' ό,τι στην εποχή που οι θεωρίες του Ντεριντά έβρισκαν πρόσφο-

ρο έδαφος σε αυτά. Βεβαίως η θεωρία ότι η γλώσσα δεν είναι απλώς ένα «αθώο» μέσο για την περιγραφή της πραγματικότητας, αλλά επίσης ένα πολιτισμικό σύστημα που διαμορφώνει τις αξίες και τα πιστεύω μας, συνεχίζει να έχει απήχηση, αλλά λιγότερο διανοούμενοι παράγονται αξιόλογο και ριζοσπαστικό έργο, βασίζομενη σε αυτήν. Περισσότερη βαρύτητα δίνεται πλέον σε αυτό που η κ. Λαμόντ ονομάζει «λεπιτολογικά εμπειρικά έρευνα». «Δεν υπάρχουν πλέον πολλοί εμπληματικοί φιλόσοφοι», προσθέτει. Ίσως, τελικά, αυτό να μην είναι και τόσο κακό. «Εξετάζοντας τα πράγματα εκ των υστέρων, ήταν λάθος να πιστεύει κανείς ότι η θεωρία της αποδόμησης μπορούσε να αλλάξει τον κόσμο», λέει ο καθηγητής αγγλικής φιλολογίας Στάνλεϊ Φις.

«Όταν οι φιλοσοφικές θεωρίες παύουν να υπάρχουν μόνο στο "βασίλειο" της φιλοσοφίας και καλούνται να απαντήσουν ερωτήματα για το πώς να ζήσουμε τη ζωή μας, αρχίζουν να καταρρέουν», προσθέτει ο κ. Φις. «Καμία θεωρία δεν μπορεί να εξυπηρετήσει αυτό τον σκοπό. Αλλά αυτή είναι και η διαφορά μεταξύ των απαιτήσεων που δικαιούται κανείς να έχει από μια θεωρία και αυτών που δεν δικαιούται. Ένας φιλόσοφος μπορεί να πει "θα σου προτείνω μια απάντηση σε ένα σημαντικό και επίμονο ερώτημα" ή μπορεί να πει "ακολουθήστε με και θα σε οδηγήσω στη Γη της Επαγγελίας"». Ο πρώτος είναι ένας λογικός και αρμόζων ισχυρισμός από μέλους των φιλοσόφων. Στη δεύτερη περίπτωση έχουμε να κάνουμε με τη γλώσσα των προφητών ή των θεών. Ευτυχώς, οι φιλόσοφοι δεν είναι ούτε προφύτες ούτε θεοί», καταλήγει ο κ. Φις.

«Εξετάζοντας τα πράγματα εκ των υστέρων, ήταν λάθος να πιστεύει κανείς ότι η θεωρία της αποδόμησης μπορούσε να αλλάξει τον κόσμο».